

Sisekaitseakadeemia

Tiiu Aavik

VALIMISLIIDUD DEMOKRAATIA OSANA
(LÄÄNEMAA NÄITEL)

Lõputöö

Juhendaja:
Uno Silberg, PhD

Tallinn 2010

LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA	Mai 2010
VALIMISLIIDUD DEMOKRAATIA OSANA (LÄÄNEMAA NÄITEL)	
Töö autor: Tiiu Aavik	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allkiri:
<p>Lõputöö maht on 36 lehekülge, millele järgneb kaheksa lisa 8 leheküljel. Lõputöö on kirjutatud eesti keeles. Lõputöö kirjutamisel on kasutatud 23 eesti keelset allikat, neist kolm on tõlgitud inglise ja üks saksa keelest.</p> <p>Käesoleva töö eesmärgiks oli analüüsida valimisliitudes kandideerimise põhjust Läänemaal 2009. aastal.</p> <p>Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk sisaldab teoreetilisi lähtekohti valimisliitudest, nende moodustamise võimalustest Eestis aastatel 1993-2009. Viidi läbi dokumendi analüüs kohaliku omavalitsuse volikogude valimise seaduse muutumise kohta ajas, kohtulahendid ning Riigikogus välja toodud valimisliitude poolt ja vastu argumendid.</p> <p>Teine peatükk käsitleb valimisliite Läänemaa valdades. Autor viis läbi küsitluse Läänemaa kohalike omavalitsuste volikogu liikmete hulgas. Küsitluses kasutati Riigikogu poolt esitatud seisukohti valimisliitude kohta. Analüüsitud küsitlustulemused annavad ülevaate valimisliitude seisukohtadest kohalikes omavalitsustes.</p> <p>Kinnitust leidis hüpotees, et kohaliku omavalitsuse demokraatia seisukohast on oluline valimisliitude olemasolu ja nende nimekirjades kandideerimine kohaliku omavalitsuse volikogusse. See tagab, et ebaproportsionaalselt ei piirataks vabade valimiste ning üldise ja ühetaolise valimisõiguse teostamist.</p> <p>Käesoleva töö tulemuste tutvustamine kohalikes volikogudes loob eeldused paremaks üksteisemõistmiseks ja koostööks erakondade ning valimisliitude vahel.</p>	
Võtmesõnad: demokraatia, kohaliku omavalitsuse volikogu valimised, erakond, valimisliit, kandideerimise õigus	
Keywords: democracy, Local Government Council Election, Party, electoral alliance, right to run as a candidate	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Vastab lõputöö nõuetele	Allkiri:
Juhendaja Uno Silberg	
Kaitsmisele lubatud	
Üldainete keskuse juhataja-lektor:	Allkiri:
Anne Valk	

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	4
1. VALIMISLIIDUD EESTIS 1993-2009	6
1.1. Valimisliitude moodustamise võimalused aastatel 1993-2009	6
1.2. Riigikogu poolsed valimisliitude poolt ja vastu argumendid.....	13
2. VALIMISLIIDUD LÄÄNEMAA VALDADES	17
2.1. Võrdlev analüüs aastatel 1993-2009 valimisliitudes kandideerimise kohta Läänemaal	17
2.2. Valimisliitude poolsed seisukohad Riigikogu valimisliitude poolt ja vastu argumentidele	22
KOKKUVÕTE.....	29
TABELITE JA JOONISTE LOETELU	32
SUMMARY	33
VIIDATUD ALLIKA KIRJE JA KIRJETE LOETELU	34
LISA 1. VALIMISLIITUDE VASTU ARGUMENDID.....	37
LISA 2. VALIMISLIITUDE POOLT ARGUMENDID	38
LISA 3. KÜSIMUSTIK	39
LISA 4. KÜSITLUSES OSALEJAD.....	40
LISA 5. ESIMEST KORDA VOLIKOGU TÖÖS OSALEJATE VASTUSED KÜSIMUSTIKU VÄIDETELE (VASTAJAID 17)	41
LISA 6. MITMENDAT KORDA VOLIKOGU TÖÖS OSALEJATE VASTUSED KÜSIMUSTIKU VÄIDETELE (VASTAJAID 20)	42
LISA 7. KÕIGI OSALEJATE VASTUSED KÜSIMUSTIKU VÄIDETELE (VASTAJAID 37)	43
LISA 8. VALIMISLIITUDE ARVAMUSED RIIGIKOGU LIIKMETE VÄIDETE KOHTA.....	44

SISSEJUHATUS

Kohalik omavalitsus on oma olemuselt kohalike elanike oma valitsus - nende õigus ja võime ise oma kohalike küsimuste üle otsustada. Enne kohalike omavalitsuste valimisi vaieldakse selle üle kummad on paremad, kas erakonnad või valimisliidud. Vastakaid arvamusi on palju. Valimisliitude pooldajad leiavad, et valimised ei ole vaid erakondade monopol ja valimisliitunud on erakondade konkurendid.

Väidetakse, et erakonnad on paremini organiseerunud ja vastutavad oma valimislubaduste täitmise eest vastupidiselt valimisliitudele, kes peavad vastu vaid valimiseni. Samuti käib vaidlus kummad on kompetentsemad, kas erakonnad või valimisliidud. Öeldud on, et valimisliidud annavad lihtsalt parema võimaluse kandideerimiseks. Arvatakse, et parteide madal maine tekitab vastuseisu erakonnastumisele ja selle tagajärjeks on palju valimisliite. Valimisliidud ütlevad, et nad on kohaliku elu küsimustes oluliselt paindlikumad ja suurest poliitikast sõltumatumad. Samas kõik on nõus, et kohalikel valimistel peavad olema esindatud kohalikud huvid kõige laiemal tasandil.

2009. aasta valimised on terves vabariigis olnud väga aktuaalne teema. Kohalike omavalitsuste valimisel osales 2005. aastal 14 556 ja 2009. aastal 15 322 kandidaati. Valimisliitude nimekirjas oli 2005. aasta valimisel 186 valimisliidus 3617 kandidaati ja 2009. aastal 324 valimisliidu nimekirjas juba 6089 kandidaati. Hääletamisest osavõtuprotsent vabariigis kokku oli 60,57 aga 2005. aastal oli see 47. Näha on kasvavat kodaniku aktiivsust, mis omakorda peaks kaasa aitama poliitilise kultuuri ja demokraatia arengule.

Turu-uuringute AS-i kodulehel olevast uuringust „Institutsioonide usaldusväarsus septembris 2009“ selgub, et täiesti/pigem usaldavad erakondi 25% küsitletutest (valim 1000 inimest), samas kohalikke omavalitsusi, kus volikogudes on nii erakondade kui ka valimisliitude esindajad, on usaldus 60%. Üldiselt on probleem parteide madalas maines ja valimisliitude võimekuses kahtlemine.

Töö eesmärgiks on analüüsida valimisliitudes kandideerimise põhjusi Läänemaal 2009. aastal.

Töö eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

1. Anda ülevaade valimisliitude moodustamisest aastatel 1993-2009 Eestis.
2. Analüüsida valimisliitudes kandideerimist kohalike omavalitsuste volikogudesse Läänemaa näitel.

Töö hüpotees: kohaliku omavalitsuse demokraatia seisukohast on oluline valimisliitude olemasolu ja nende nimekirjades kandideerimine kohaliku omavalitsuse volikogusse.

Lõputöö koosneb kahest osast. Esimene osa käsitleb valimisliitude moodustamise ajalugu Eestis ja nendes kandideerimist. Viiakse läbi dokumendi analüüs kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse muutumise kohta ajas. Uuritakse sellega seotud kohtulahendid ning Riigikogus välja toodud valimisliitude poolt ja vastu argumendid.

Teine osa käsitleb valimisliite Läänemaa valdades ja analüüsi valimisliitudes kandideerimise põhjuste kohta aastal 2009. Analüüsiks kasutatakse Läänemaa valdades 2009. aastal valimisliidu mandaadiga volikogusse valitud volikogu liikmetega läbiviidud küsitluste tulemusi. Ekspertideks on igas vallas 2009. aastal valimisliidus kandideerinud volikogu liikmed. Sellise valiku puhul võib eeldada, et küsitletavad teavad kohaliku omavalitsuse sõlmküsimusi ja omavad ka valimistega seotud kogemusi.

Analüüsi tulemusi tutvustatakse Läänemaa valdades. Tulemuseks peaks olema parem üksteisemõistmine ja eeldus edukaks koostööks.

1. VALIMISLIIDUD EESTIS 1993-2009

1.1. Valimisliitude moodustamise võimalused aastatel 1993-2009

Kohalike omavalitsuste volikogude valimiste aastateks olid 1993, 1996, 1999, 2002, 2005 ja 2009. Vaatleme kohaliku omavalitsuse (KOV) poliitika, demokraatia ja valimiste tõlgendusi. Uurime kohaliku omavalitsuse volikogude valimisi läbi kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse (KOVVS) muudatuste ja sellega seotud kohtulahendite.

Eesti ühines 1995. aastal Euroopa kohaliku omavalitsuse hartaga, millega võttis endale kohustuse järgida harta sissejuhatuses nimetatud demokraatlikke põhimõtteid. Need põhimõtted eeldavad, et kõigile valijatele ja valijagruppidele tagatakse võimalus mõjutada omavalitsuse esindusorgani koosseisu. Valimisseadus peab arvesse võtma demokraatia toimimise esisusi riigi ja kohaliku omavalitsuse tasandil, mis tulenevad põhiseaduse XIV peatükis kirjapandud kohaliku omavalitsuse tagatistest (Lõhmus 2003:28).

Demokraatia põhimääratluse enamusmudelil lähtuva tõlgenduse kohaselt tähendab demokraatia „valitsust rahva enamuse seast“ (Lijphart 2009:46). Demokraatliku valitsemise kvaliteedist rääkides ütleb Lijphart, et poliitiline võrdsus on demokraatia põhieesmärk ning poliitilise võrdsuse määr seega demokraatia kvaliteedi oluline näitaja (Lijphart 2009:265).

J.Loce, kes on konkurentsimudeli alusepanijaks ütleb, et demokraatia konkurentsimudeli järgi ei ole olemas ühtset ühiskonna tahet. On olemas ainult eri huvigruppide konkureerivad huvid. Otsuseid langetatakse enamuspriintiibi alusel. Eri grupid konkureerivad kodanike hääle pärast seadusandliku kogu valimistel (Locke 1823:166, ref Ernits 2003:9). Ernits jätkab, et sellisel juhul ei saa olla absoluutselt õigeid lahendusi, vaid on seisukohad, mis saavad enamuse toetuse. (Ernits 2003:9).

Konkurentsitudel on demokraatliku põhiseadusriigi hädavajalikuks tingimuseks ja sellisena ka põhiseaduse nõue. Edasi ütleb Ernits, et valimisvabadus ning valimiste salaajsus, üldisus ja ühetaolisus loovad tingimused konkurentsiks eri huvigruppide vahel. Konkurentsi hädavajalikuks tingimuseks on mitmeparteilisus, mis tähendab, et valimistel peab üles astuma vähemalt kaks erakonda. Valimised, millel seab kandidaate üles ainult üks erakond, on konkurentsitudeli kohaselt kehtetud (Ernits 2003:9). Konkurentsi aitab tagada ka valimisliitude olemasolu

Seega tähendaks „kohaliku omavalituse poliitika“ G.W.F. Hegeli järgi nii kohaliku omavalituse juhi (poliitilist) tegevust kui ka kodanike, parteide ja vabade valijaühenduste ning ka kodanikuinitsiatiivil toimuvat tegevust, mis on suunatud linna või valla juhtimise mõjutamisele või võitlusele valijate poolehoiu pärast. „kohaliku omavalitsuse poliitika“ selle „teravdatud tähenduses“ on võitlus volikogu mandaatide enamuse ja kohaliku omavalitsuse ülevõtmise eest (Schröber 2003:133).

Sir Arthur Lewis on rõhutanud, et enamuse võimu ning sellest tulenevalt valitsuse ja opositsiooni vastandusele rajatud poliitikamudelit võib pidada ebademokraatlikuks, sest nendega kaasneb kõrvalejäämine. Lewise järgi tähendab demokraatia esmajoones seda, et „kõik, keda mingi otsus mõjutab, peaksid saama selle otsuse tegemisel osaleda kas otse või valitud esindajate vahendusel“. Teiseks tähendab demokraatia esmajoones seda, et „enamuse tahe võidab“. Kui sellest tuleneb, et valimised võitnud erakonnad võivad teha kõik valitsusotsused ja kaotanud erakonnad üksnes arvustada, kuid mitte valitseda, ei ole need kaks väidet Lewise väitel kooskõlas, kuna „kaotanud rühmade otsustamisest kõrvale jäämine rikub selgelt demokraatia esmast tähendust“ (Lewis 1965:64-65 ref Lijphart 2009:46).

Saksa Liidukonstitutsioonikohus 1960. aastal tehtud otsuses märkis, et kohaliku omavalitsuse autonoomsuse garantiist tulenevalt peab kohalike omavalitsuste valimise seaduses kandidaatide ülesseadmise ja valimisest osavõtu õigus olema ka piirkondlikel, vaid omavalitsusüksuste huvide eest seisvatel valimisühendustel ja nende kandidaatidel, kes on kursis kohalike oludega ja arvestavad kohaliku kogukonna vajadustega. Kohaliku esindusorgani kandidaatide ülesseadmine ei tohi olla täielikult riigi kui tervikhuvidega arvestavate erakondade kontrolli all (Lõhmus 2003:28-29).

KOVVS 01.01.2010 kehtiva redaktsiooni §1 lõikes 1 on öeldud, et kohaliku omavalitsuse volikogu liikmete valimised on vabad, üldised, ühetaolised ja otsesed. Kandideerimisõigus on igal hääleõiguslikul Eesti kodanikul (§5 lg5). Kandideerida saab erakond (§31), valimisliit (§31¹) ja üksikkandidaat (§32). Kuid see pole alati nii olnud.

Tabelisse 1 on koondatud valimisaastad, valimistel osalenud erakondade ja valimisliitude arv ning nimekirjade arv kokku. Vabariigi Valimiskomisjoni andmetel on kõikidel valimistel aastatel 1993-2009 koos erakondadega osalenud ka valimisliitude nimekirjad. Vaadates tabelit 1 oli aastatel 1993-1999 selgelt ülekaalus valimisliitude nimekirjade hulk. Aastatel 2002-2009 on olukord vastupidine – ülekaalus on hoopis kandideerivate erakondade nimekirjad.

Tabel 1. Kohalike omavalitsuste volikogude valimistel osalenud nimekirjade arv Eestis (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)

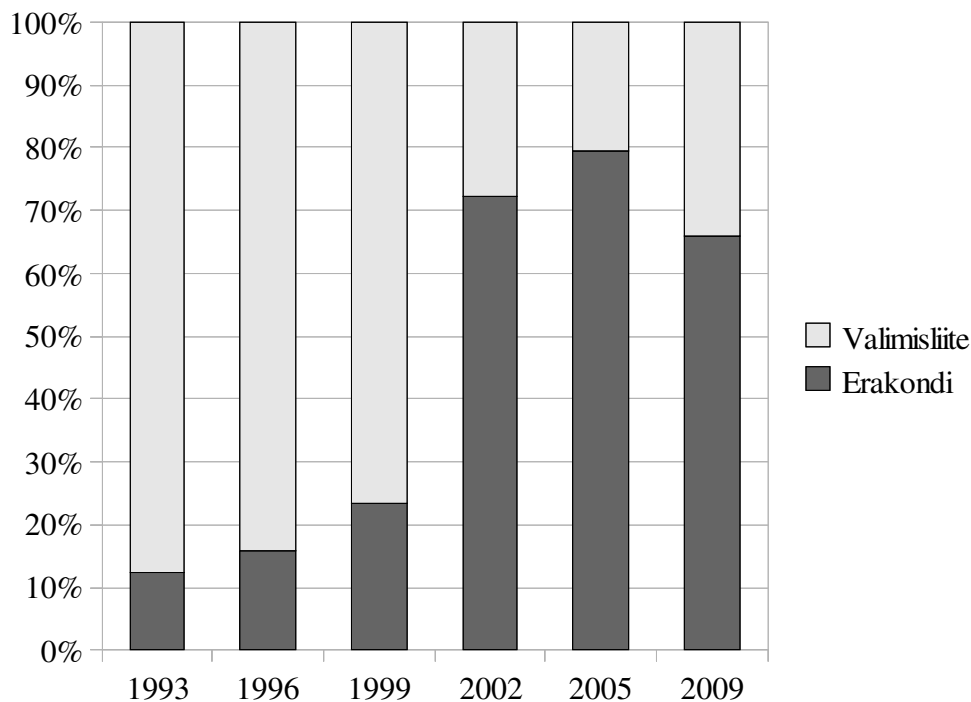
Aasta	Erakondade nimekirju	Valimisliitude nimekirju	Nimekirju kokku
1993	106	738	844
1996	122	651	773
1999	180	588	786
2002	632	242	874
2005	726	186	912
2009	631	324	955

Thilo Streit ütleb, et Saksamaal, eriti selle lõunapoolsetes liidumaades on kohalike tasandi poliitikas erakondade kõrval märkimisväärne roll kohalikel valimisliitudel (kutsutakse ka „raeparteideks“) ja lisab, et valimisliitude osa volikogudes on seda suurem, mida väiksem on omavalitsus. Kõige enam on valimisliidud esindatud omavalitsusüksuses, mille elanike arv jääb 10 000 ja 20 000 vahele (Streit 2003:32).

Sama kinnitab ka Uno Lõhmus väites, et väiksemates omavalitsustes on kodanike valimisliidud võimelised valijate häälte püüdmisel konkureerima erakonna-

nimekirjaga. Väikeses ringkonnas on kandideerija isiklikult tuttav valijatega ja valimiskampaania kujuneb isikutevaheliseks võitluseks. Valija ei tee otsust mitte niivõrd kandidaadi poliitiliste veendumuste, vaid tema isikuomaduste järgi. Ringkonna suurenedes otsene side valija ja kandideerija vahel nõrgeneb. Kui valijad teevad valiku erakondade kasuks ilma sunduseta, kulgeb erakondliku demokraatia võidukäik loomulikul teel (Lõhmus 2003:29).

Selgelt on valimisliitude kandideerimises näha KOVVS muudatus (2001), millega valimisliite sooviti keelustada. Kui vaadata kandideerivate erakondade ja valimisliitude arve tabelist 1 protsentidesse arvatuna joonisel 1, on erinevused eriti silmatorkavad. Aastatel 1993-1999 olid ülekaalus (ligikaudu 75-85 %) valimisliitude nimekirjad, 2002-2009 aga (ligikaudu 65-80 %) erakondade nimekirjad.

Joonis 1. Kandideerivad erakonnad ja valimisliidud KOV volikogude valimisel Eestis (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)

Valimisliitude arvu ja nendele antud häälte vähenemisele avaldas suure tõenäosusega mõju kodanike valimisliite keelav seadus. Veidi enne kandidaatide esitamise tähtaja algust kodanike valimisliidud küll seadustati, kuid mõni kuu kehtinud keeld oli oma töö teinud. Valimisprotsessi usaldusväärstust kõigutab aga valimisseaduse sage

muutmise või selle muutmise vahetult enne valimisi. Kuid probleem ei seisne üksnes valimisprotsessi usaldusväärsuses. Kui valimisreform toimub tulevastele valimistele liiga lähedal, võib see valimisprotsessi moonutada sedavõrd, et riivab võrdsete ja vabade valimiste põhimõtet (Lõhmus 2003:29).

Aasta 1993 valimistel andis KOVVS (vastu võetud 19.05.1993) võimaluse kandideerida (§18) erakondadel, hääleõiguslike isikute poolt ülesseatud üksikkandidaatidel ühise nimekirjana, kandidaatide nimekirjale antakse nimetus, milles peab esinema sõna "nimekiri" ning üksikkandidaatidel. Kandideerida võisid vastava kohaliku omavalitsuse haldusterritooriumil sellised ühendused, seltsid või muud organisatsioonid, kelle registreeritud põhikirjas oli fikseeritud kandidaatide kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel ülesseadmise õigus.

06.05.1996 vastu võetud KOVVS järgi oli võimalik kandideerida kolmel viisil: erakonna nimekirjas (§24), erakonna või kodanike valimisliidu nimekirjas (§25) ja üksikkandidaadina (§26). Selleks ajaks on KOVVS seadusesse sisse toodud valimisliidu mõiste (§25), mille esimene lõige ütleb, et erakonnad või hääleõiguslikud Eesti kodanikud võivad moodustada valimisliidu. Seda sätet ei muudetud 1999. aasta valimisteks.

Siseminister Ain Sepik selgitab Riigikogu istungil, et 16.05.1996 vastuvõetud seadusega lubati kandideerida erakonna nimekirjas, erakondade ja kodanike valimisliitude nimekirjas ja samuti üksikkandidaadina. Seega oli õigusliku ja sotsiaalse olustiku areng jõudnud sinnamaani, et enam ei saanud kandidaate üles seada seltsid või muud organisatsioonid vaid ring läks kitsamaks ja vastutus ka ilmselt konkreetsemaks (Riigikogu...30.07.2002).

2001. aastal esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule uue KOVVS eelnõu, mis nägi ette võimaluse kandideerida erakonna nimekirjas, valimisliidu nimekirjas või üksikkandidaadina. Eelnõus nähti ette, et pärast 01.01.2005 oluks võimalik kandideerida ainult erakonna nimekirjas või üksikkandidaadina. Riigikogu menetluse käigus muudeti eelnõud selliselt, et valimisliidu nimekirjas ei saa isik kandideerida juba esimestel kohalike omavalitsuste volikogude valimistel, mis toimuvad pärast seaduse jõustumist. 06.05.2002 jõustunud KOVVS järgi sai 2002. aasta kohalike

omavalitsuste volikogude valimistel kandideerida vaid erakonna nimekirjas (§31) või üksikkandidaadina (§32) (Riigikohus...15.07.2002).

Uno Lõhmus väidab et, üksikkandidaadil ja erakonnal on seaduse järgi ühesugune õigus konkureerida valijate häälte pärast. Üksikkandidaadi ja nimekirja tegelikke võimalusi hinnates pole raske märgata, et valimisõigus eelistab selgelt nimekirju. Nii Riigikogu kui ka kohalikud valimised on seda tõestanud. Ta jätkab, et sõltumatutele kandidaatidele täieliku vabaduse andmine on formaalsus, kui tegelikkuses on eduvõimalus vaid nimekirjadel. Erakonnaseadus ei võimalda luua nn raeparteisid, mille tegevuse eesmärk piirduks kohaliku huviga. Kohalike omavalitsuse paljusus ja väiksus ei võimalda leida erakonna registreerimiseks nõutavat 1000 liiget paljudes (kui mitte enamikes) kohalikes omavalitsustes, sest seal pole nii palju valimisõiguslikke kodanikke (Lõhmus 2003:30-31).

Õiguskantsler tegi 21.05.2002 Riigikogule ettepaneku viia KOVVS kooskõlla põhiseaduse paragrahvidega 11, 12 ja paragrahv 156 lõikega 1. Õiguskantsler leidis, et selle seadusega on ebaproportsionaalselt piiratud vabade valimiste ning üldise ja ühetaolise valimisõiguse teostamist ja ei võimalda kandideerimisõiguslikel isikutel osaleda kohalike omavalitsuste volikogude valimistel kodanike valimisliitude nimekirjade kaudu. Riigikogu õiguskantsleri ettepanekuga ei nõustunud ja 30.05.2002 esitas õiguskantsler Riigikohtule samasisulise taotluse (Riigikohus...15.07.2002).

Siseminister, Ain Sepik, selgitab Riigikogu 30.07.2002 istungil, et Valitsuse poolt 30.03.2001 algatatud KOVVS muutmise eelnõu eesmärgiks oli, kui teksti ja seletuskirja lugeda, ilmselt poliitilise vastutuse suurendamine kohalike omavalitsuse tasandil, mille kohaselt valimisliitude moodustamise õigus oleks lõppenud 01.01.2005. Nimetatud seaduse, tõsi küll muudetud kujul, võttis Riigikogu vastu 27.03.2002, kuid selle erinevusega, et valimisliidud keelustati juba 2002. aasta kohalike omavalitsuse volikogu valimistel (Riigikogu...30.07.2002).

15.07.2002 tegi Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium kohtuotsuse Eesti Vabariigi nimel, millega otsustati tunnistada 27.03.2002 vastu võetud KOVVS põhiseadusevastaseks osas, mis ei võimalda kodanike valimisliitude osalemist kohaliku omavalitsuse volikogu valimisel (Riigikohus...15.07.2002).

Siseminister, Ain Sepik, selgitas Riigikogu istungil, et nimetatud säte väljendab Riigikogu selget tahet korrastada kohalike valimiste maastikku, määrates mõistliku etteteatamise aja, võimaldades kolme aasta pärast, s.t. 2005. aastal kohalike valimiste eel olukorda uuesti hinnata, kas Riigikohtu poolt osutatud õiguslik-sotsiaalne olustik on sedavõrd muutunud, et kodaniku põhiseaduslikud õigused pole enam ebaproportsionaalselt piiratud, nagu ütleb Riigikohus. Samas aga ei ole Riigikohus oma otsuses märkinud, et kodanike valimisliitude keelustamine 2005. aastal võiks põhiseaduse sätetega vastuolus olla. Seda muidugi juhul, kui valimisreeglistikus tehtavad muudatused on tehtud mõistliku etteteatamisajaga (Riigikogu...30.07.2002).

Riigikogu võttis 30.07.2002 vastu KOVVS muutmise seaduse, mis võimaldas isikutel kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel kandideerida ka kodanike valimisliidu nimekirjas 2002. aastal. Muutunud KOVVS § 70¹ kohaselt lõppes õigus esitada valimisliite valla või linna valimiskomisjonile registreerimiseks seisuga 01.01.2005. Seega 2005. aasta valimistel valimisliitudes kandideerimise võimalus puudus. Valimisteni oli aega jäänud vähem kui neli kuud, sest valimised pidid toimuma juba 20.10.2002.

Umbes aasta enne 2005. aasta valimisi, 30.09.2004, esines õiguskantsler taas Riigikogus, kus ta ütles, et on endiselt seisukohal, et valimisliitude keelustamine kohaliku omavalitsuse tasandil piirab ebaproportsionaalselt nende aktiivsete inimeste põhiseaduslikku õigust kohaliku elu küsimuste otsustamisel kaasa rääkida, kes ei soovi mõne üleriigilise erakonnaga ühineda. Hiljem lisas ta, et valimisliitude keelustamist võiks pidada põhiseadusega kooskõlas olevaks, kui seadus lubaks luua kohaliku tasandi erakondi kuhu saaksid kuuluda ka Euroopa Liidu kodanikud (Riigikogu...30.09.2004). Riigikogu arutas õiguskantsleri ettepanekut 25.11.2004 istungil ja lükkas selle tagasi (Riigikogu...25.11.2004).

Taaskord pöördus õiguskantsler Riigikohtusse, esitades 21.12.2004 Riigikohtule taotluse tunnistada KOVVS §70¹ ning erakonnaseaduse §1 lõige 1, §5 lõike 1 esimene lause ja §6 lõige 2 vastuolus olevaks põhiseaduse ja Euroopa Ühenduse asutamislepinguga ning kehtetuks osas, milles need ei võimalda moodustada kohaliku omavalitsuse volikogu valimistel osalemiseks kodanike valimisliite, aga samuti mitte alla 1000 liikmega erakondi kohaliku elu küsimuste otsustamiseks ja korraldamiseks, kuhu saaksid kuuluda ka Euroopa Liidu kodanikud. Õiguskantsleri taotlus rahuldati

osaliselt. Riigikohtu otsusega tunnistati 01.03.2005 KOVVS §70¹ kehtetuks ja sama aasta valimistel oli võimalik kandideerida valimisliitude nimekirjades (Riigikohtu...19.04.2005).

Kuusteist aastat on toimunud pikad ja rasked vaidlused nii Riigikogus kui ka Riigikohtus valimisliitude valimistele lubamise ja keelamise üle. Tuleb au anda õiguskantsler Allar Jõksile, kes oli valimisliitude lubamise taotlemisel ääretult järjekindel. 2009. aasta valimisteks valimisliitudega seotud muudatusi KOVVS sisse ei viidud. Kandideerida said erakonnad, valimisliidud ja üksikkandidaadid. Saame järeldada, et noores Eesti Vabariigis areneb demokraatia ja seeläbi võidavad nii valijad kui ka kohalikud omavalitsused tervikuna.

1.2. Riigikogu poolsed valimisliitude poolt ja vastu argumendid

A.Weale väidab, et mitmed uurijad on märkinud, et erakondliku demokraatia korral kodanikud ei valitse, nad vaid valivad, kes neid valitsevad (Weale 1999:34 ref Lõhmus 2003:28).

Järgnevalt vaatleme valimisliitude poolt ja vastu väljatoodud seisukohti Riigikogus, kui arutati KOVVS muudatusettepanekuid. Kasutatud on väljavõtteid Riigikogu stenogrammidest 23.01.2002, 30.07.2002, 30.09.2004 ja 25.11.2004.

I. Meelak leiab, et kõik valimiskorraldust puudutavad otsused on selgelt poliitilise iseloomuga ning paratamatult piiravad mõne üksikisiku või mõne huvigrupi väljavaateid (Riigikogu...23.05.2002).

Erakondade funktsiooniks on koondada, kontsentreerida ja polariseerida poliitilisi seisukohti ning valimisvõidu korral formuleerida avaliku võimu poliitiline tahe. Nad on teatud mõttes sõnumikandjad või vahendajad. Nii on parlamendis enamuses olev erakond sillaks ühiskonna ja riigi poliitika kujundajate vahel (Ernits 2003:10).

Valimisliitude vastu toodi Riigikogus välja järgmised argumendid:

1. Valimisliidud ei anna oma eesmärkidest valijale selget ülevaadet.
2. Vastupidiselt erakondadele ei kanna valimisliidud poliitilist vastutust.

3. Valimisliidud ei ole püsivad (lagunevad kohe peale valimisi).
4. Valimisliitudel puuduvad professionaalsed valitsemisoskused.
5. Valimisliitudel puudub poliitiline stabiilsus.
6. Erakondade osa on valdades pidevalt suurenenud ja seepärast pole valimisliite vaja.
7. Valimisliitude puhul puudub kontroll kandidaatide ja raha kasutuse üle.

Arvo Sirendi, Koonderakonna fraktsiooni volitatud esindaja, rõhutas, et põhiseaduse järgi on rahvas on kõrgeima võimu kandja ja kõrgemat võimu teostab rahvas oma hääleõiguslike kodanike kaudu. Siin tekib kohe vastuolu, kui partei hakkab arvama, et ta ongi rahvas. Kui kõik parteid kokku liita, siis ei tule 50 000 liigetki välja ja see on kaks ja pool korda vähem, kui töötuid on Eestis. Keda see partei siis esindab või kes sinna kuuluvad? Nii, et ajada teadlikult segi rahva õigused, parteide õigusega, rahvavõim parteide võimuga, on puhtalt demagoogiline (Riigikogu...23.01.2002).

Arvo Sirendi: „Võimul olijad, ükskõik kes nad on, on ikka rakendanud kõikvõimalikke abinõusid oma võimu kindlustamiseks“ (Riigikogu...30.07.2002). Jaak-Hans Kuks on seisukohal, et kui me lubame kohalikel valimistel kandidaatide nimekirju esitada ainult erakondadel, siis avame tee selleks, et kohaliku elu küsimusi ei pruugi otsustada enam kohalikud elanikud, vaid neid küsimusi võivad hakata otsustama erakondade peakorterid (Riigikogu...30.07.2002).

Vootele Hansen leiab, et erakondadega on liitunud ainult mõni protsent Eesti elanikkonnast. Samas ei tähenda see seda, et neil inimestel ei ole tahtmist kohalikus elus kaasa lüüa (Riigikogu...30.07.2002). Kadri Jäätma lisas, et paljud aktiivsed kohalikud inimesed jäävad valimistest eemale, kui peavad parteisse astuma. Erakonnaliikmetena teeksime kodanikuühiskonna arenguks positiivse otsuse, lubades valimisliidud ka tulevikus, mitte sunderakonnastamisega aga ähvardades (Riigikogu...30.07.2002).

Valimisliitude poolt toodi Riigikogus välja järgmised argumendid:

1. Valimisliitudes kandideerides väljendub suur motivatsioon omavahel inimestel organiseeruda kohalikul tasemel.

2. KOV valimistel on valimisliitudes võimalik paremini kandideerida.
3. Valimisliidud lahendavad erakondadest paremini ja iseseisvamalt kohaliku elu küsimusi.
4. Valimisliitude olemolu väldib sunderakonnastumist.
5. Valimisliitude olemolu väldib erakondliku monopoli kehtestamist.
6. Valimisliite usaldatakse rohkem kui erakondi.
7. Valimisliitude osalemine kohalikel valimistel aitab kaasa demokraatia arengule.

Tiit Toomsalu: „Demokraatia, see on valimisliidud erineval kujul ja erineval tasandil“ (Riigikogu...30.07.2002). Marju Lauristin arvab, et valimisliite keelates me ei tee seda, mida me peaksime tegema Eesti ühiskonna jaoks, vaid tõepoolest me takistame sellesama kodanikuühiskonna arengut (Riigikogu...30.07.2002).

Kohaliku omavalitsuse olemusse kuulub kohalikes küsimustes otsustusõiguse andmine isikutele, kes lähtuvad kohaliku kogukonna vajadustest. Seetõttu ei tohiks kohaliku omavalitsuse volikogusse kandideerimine olla täielikult üleriigiliste parteide kontrolli all. On täheldatud, et parteide arenedes kaob valija ja kandideerija dialoog, sest nende vahel seisab erakond. Selleks, et saada valituks, peab erakond valima kandideerija. Valija vaid kinnitab erakondliku valiku. Valimiste mõtet moonutab asjaolu, et valimistele eelneb eelvalimine, mille käigus erakond valib kandidaadid. Eelvalimine ei pruugi olla vaba erakonna juhtkonna mõjust (Lõhmus 2003:30-31).

Vabaduse tingimustes peab olema igäühel võimalus ise kindlaks määrata need ideed, põhimõtted ja seisukohad, mida esindada. ... Legitiimseks eesmärgiks on näiteks ka ühe valla poliitiliste küsimuste lahendamine ning kandideerimine üksnes selle valla volikogu valimistel (Ernits 2003:11).

Lia Hänni ütles Tallinnas 15.-16. mail 2003 toimunud teaduskonverentsil „Erakond ja/või valimisliit“ teemal erakond ja valimisõigus, et antud juhul, kui küsimus käib erakondade endi kohta, on siiski põhjendatud õiguskantsleri ja Riigikohtu teravdatud tähelepanu, sest enesekohased otsused, mida erakonnad peavad tegema

valimisseadusi ja erakonnaseadusi vastu võttes, võivad olla kantud soovist kindlustada oma võimu ja eirata demokraatia arengu vajadusi (Hänni 2003:54).

Hiljem lisas ta, selleks, et avada valimisliitude keelustamise poliitilise ja õigusliku diskussiooni kogu keerukas olemus, lisan siia veel ühe nüansi, mis seda diskussiooni saatis. See on termin „sundparteistamine“. See on nähtus, mille puhul võimuerakonnad kasutavad oma võimu selleks, et saavutada võim ka kohalikul tasandil ja sunnivad või värbavad kohalikke inimesi parteisse ja oma partei valimisnimekirjadesse. Kodanike valimisliit on tegelikult vahend ka sundparteistamise vastu (Hänni 2003:55).

Raamatu „Kohalik omavalitsus. Tänapäevase kohaliku omavalitsuse idee“ sissejuhatavas osas „eelmärkusi teisele, eestikeelsele väljaandele“ ütleb sissejuhatuse kirjutanud Wolfgang Drechsler: „Kohalik identiteet ja kohalik valitsus, mis rajaneb traditsioonilistel väikestel allüksustel, on parim kindlustus liigselt sekkuva kesk võimu vastu.“ (Schröber 2003:5).

Riigikogu stenogrammid annavad värvikalt edasi nii valimisliitude pooldajate, kui ka vastaste arvamusi. Selgelt koorub välja ka see, et tegemist on poliitilise otsusega ja riigikogulased annavad endale aru, et nad peavad otsuseid tehes arvestama kogu ühiskonnaga. Stenogrammid on ka heaks näiteks õigusloome protsessist ja demokraatiast Riigikogus. Olles tutvunud erakondade seisukohtadega, peaks hea tava kohaselt ära kuulama ka valimisliitude seisukohad. Seda teeme järgmises peatükis kasutades lisasse 1 ja 2 koondatud Riigikogu seisukohti.

2. VALIMISLIIDUD LÄÄNEMAA VALDADES

2.1. Võrdlev analüüs aastatel 1993-2009 valimisliitudes kandideerimise kohta Läänemaal

Eelnevalt saime ülevaate terves Eestis erakondade ja valimisliitude kandideerimise kohta kohalike omavalitsuste volikogude valimistel. Järgmiseks uurime, kui suur on erinevus Eesti ja Läänemaa vahel.

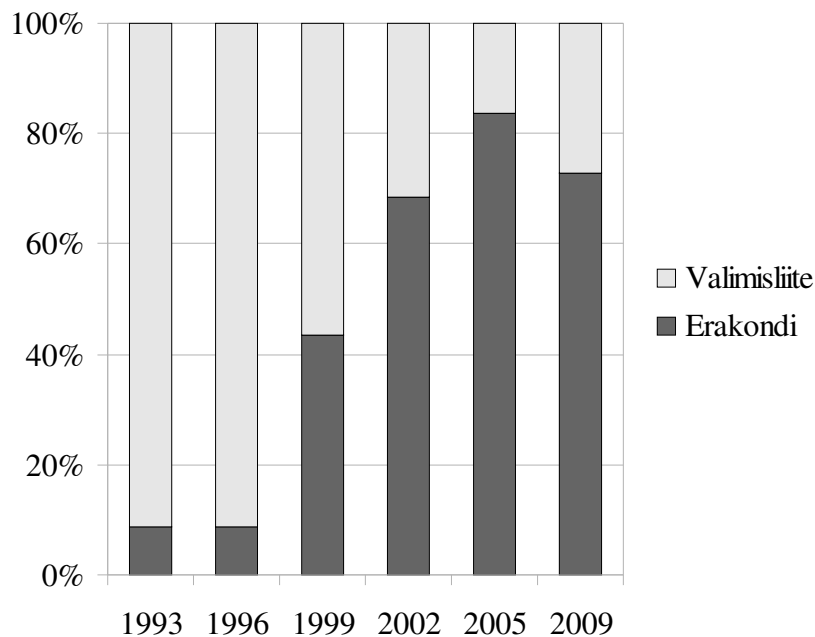
Vabariigi Valimiskomisjoni kodulehe andmeid kasutades on tabelisse 2 on koondatud erinevatel valimisaastatel Läänemaal kandideerinud erakondade ja valimisliitude arvud. Tavapäraselt on kandideerivaid nimekirju olnud 35-40. Kõige rohkem (49) oli neid 2005. aastal ja kõige vähem (30) 1999. aastal.

Tabel 2. Kohalike omavalitsuste volikogused valimistel osalenud nimekirjad Läänemaal (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)

Aasta	Erakonna nimekirju	Valimisliitude nimekirju	Nimekirju kokku
1993	3	32	35
1996	3	32	35
1999	13	17	30
2002	24	11	35
2005	41	8	49
2009	32	12	44

Tabelis 2 olevatest arvudest saab parema ülevaate jooniselt 2, kus kandideerivate erakondade ja valimisliitude arv on pandud protsentides võrreldavaks. Selgub, et Läänemaal on kahel esimesel valimisaastal (1993, 1996) kandideerivatest nimekirjadest olnud ülekaal valimisliitude käes – ligi 90%, erakondadel aga 10%.

Jooniselt 2 on näha, et aastatel 2002, 2005 ja 2009 on ülekaal juba erakondade käes (70-85%).

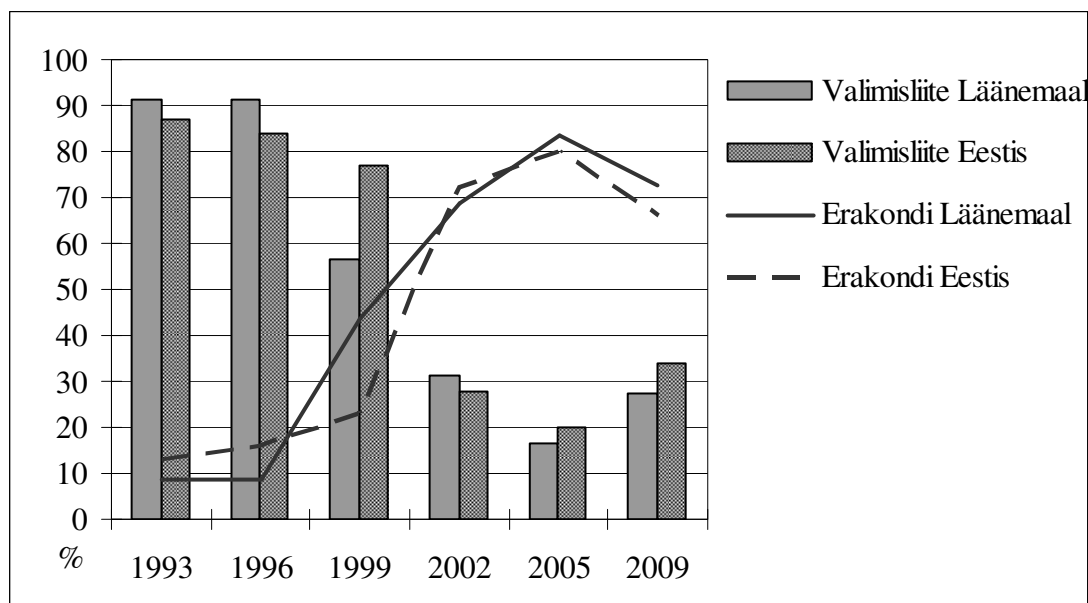

Joonis 2. Kandideerivad erakonnad ja valimisliidud KOV volikogude valimisel Läänemaal (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)

Aastal 1999 kasvab Läänemaal hüppeliselt kandideerivate erakondade arv, siis on erakondi ja valimisliite kandideerinud peaaegu võrdne arv. 1999. aastal oli läbi aegade kandideerimas kõige vähem nimekirju. Kui tavaliselt on olnud kandideerivaid nimekirju 35-40, siis aastal 1999 oli neid vaid 30.

Aastal 1999 on valimisliite ligi 55% ja erakondi vastavalt 45%. Valimisliite keelav seadusemuudatus ei olnud veel KOVVS sisse viidud ja neid valimisi see ei mõjutanud. Võime järeldada, et kas valimisaktiivsus oli lihtsalt madal või oli erakondade mõju omavalitsustes kasvanud.

Joonisel 3 on võrreldud Läänemaa (vt tabel 2) ja terve Eesti (vt tabel 1) erakondade ning valimisliitude arvnäitajaid KOV volikogude valimistel. Näha on suur sarnasus. Aastatel 1993, 1996 olid nii Läänemaal, kui ka Eestis tervikuna ülekaalus valimisliitude nimekirjad (ligikaudu 90%). Erinev on vaid aasta 1999, kui Eestis tervikuna on valimisliite ligikaudu 25% ja Läänemaal 45%.

Joonis 3. Kandideerivad valimisliidud ja erakonnad (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)

Alates aastast 2002 on KOVVS muudatused, millega sooviti keelustada valimisliite, ilmselgelt oma mõju avaldanud nii Läänemaal kui ka Eestis. Aastatel 2002, 2005 ja 2009 on nii Läänemaal, kui ka Eestis erakondade nimekirju üle 60%. Seega võime väita, et vaadeldes Läänemaal toimunud valimisi, saame tervele Eestile suhteliselt sarnase ülevaate.

2009. aasta valimistel oli Läänemaal valimisprotsent 58,88. See jääb vaid pisut alla Eesti keskmisest (60,57), mis on hea tulemus ja näitab suurt valimisaktiivsust.

Läänemaal on 12 omavalitsust: Haapsalu linn, Hanila, Kullamaa, Lihula, Martna, Noarootsi, Nõva, Oru, Ridala, Risti, Taebala ja Vormsi vald. Tabelisse 3 on koondatud KOV valimistel 2009. aastal erakondade ja valimisliitude nimekirjad. Võrdluseks on välja toodud valijate arv seisuga 01.08.2009 ja elanike arv seisuga 01.01.2009.

Tabelis ei ole näha kas erakonna nimekirjas kandideerijad on ka sama erakonna liikmed, samuti ei ole näha kas valimisliidu nimekirjas kandideerija on pärit mõnest erakonnast.

Tabel 3. KOV valimistel 2009. aastal kandideerinud nimekirjade arv Läänemaa omavalitsustes (Üldistav...20.10.2009; Rahvaarv...09.01.2009; autori arvutused)

Kohalik omavalitus	Valijaid 01.08.2009	Elanikke 01.01.2009	Erakondade nimekirju	Valimisliitude nimekirju
Haapsalu	9312	10640	4	0
Hanila	1438	1441	1	3
Kullamaa	1008	1158	3	1
Lihula	2193	2497	4	1
Martna	818	922	2	1
Noarootsi	772	795	2	1
Nõva	378	415	3	0
Oru	773	910	2	1
Ridala	2595	3040	3	0
Risti	753	815	3	1
Taebla	2119	2603	3	2
Vormsi	358	267	2	1

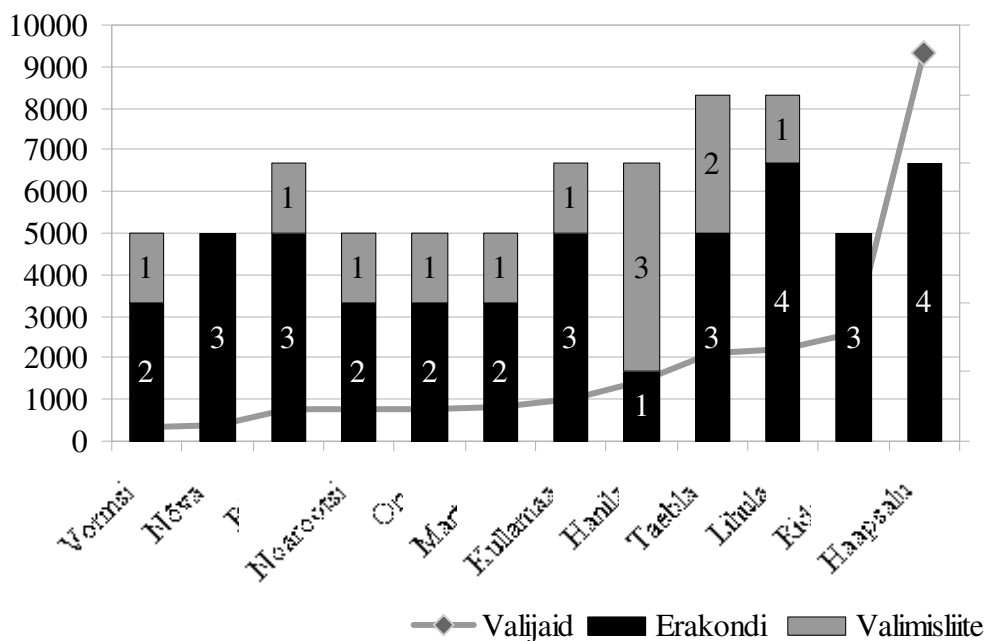
Läänemaa omavalitsused on rahvaarvult väga erinevad. Seisuga 01.01.2009 oli Vormsis 267 ja Haapsalus 10640 elanikku. Uurimiseks kasutatud elanike ja valijate arvud on saadud Statistikaametist seisuga 01.01.2009 ja Vabariigi Valimiskomisjoni kodulehtedelt, kus valijate arv on seisuga 01.08.2009.

Kõikides omavalitsustes olid erakonnad kandideerimas KOV volikogu valimistel oma nimekirjadega. Suuremates omavalitsustes nagu Haapsalu linn ja Ridala vald valimisliitude nimekirju polnudki. Rahvaarvult väiksemates valdades oli reeglina vähemalt üks valimisliit. Erandiks on Nõva vald, kus valimisliidu nimekirja ei olnud.

Valimisaegset sisserännet on näha kahes vallas. Hanilas on 01.01.2009 elanikke ja 01.08.2009 valijate arvu vahe vaid kolm inimest. Sama olukord on ka Vormsis, kus valijate arv (358) valimisaasta augustis on suurem jaanuarikuisest elanike arvust

(267). Vahe on 91 inimest. Väike on elanike arvu ja valijate arvu vahe ka Noarootsis (23) ja Nõval (37). Nende valdade puhul ei saa aga kindlalt väita, et tegemist on valimistega seotud sissserändega.

Joonis 4 on koostatud tabeli 3 arvnäitajate alusel. Joonisel on välja toodud valijate ja kandideerivate nimekirjade arv 2009. aasta KOV volikogude valimistel. Reeglina oli igas omavalitsuses KOV valimistel kandideerimas üks valimisliit ja kaks-kolm erakonda. Väiksema valijate arvuga omavalitsustes kandideerivad nii erakonnad kui ka valimisliidud. Suuremates omavalitsustes kasvab kandideerivate erakondade arv ning kandideerivaid valimisliite on üks või üldse puuduvad.

Joonis 4. Valijad ja kandideerivad nimekirjad 2009 valimistel Läänemaal (Tabel 3; autori arvutused)

Valimisliitude poolest on erandiks Hanila kolme ja Taebla kahe valimisliiduga. valimisliite ei olnud kolmes omavalitsuses (Haapsalu, Ridala, Nõva). Haapsalu ja Ridala puhul pole see üllatav, sest seal on elanike arv suurem Läänemaa keskmisest. Nõva puhul on tegemist tõelise erandiga, sest seal on elanikke vähe.

Väide, et väiksemates omavalitsustes on kodanike valimisliidud võimelised valijate häälte püüdmisel konkureerima erakonnanimikirjaga (Löhmus 2003:29), peab Läänemaal ilmselt paika.

2.2. Valimisliitude poolsed seisukohad Riigikogu valimisliitude poolt ja vastu argumentidele

Käesolevas osas keskendutakse KOV volikogude valimistele Läänemaal 2009.aastal. Käesolevas töös on käsitletud erakondade ja valimisliitude nimekirjade kandideerimist kohalike volikogude valimistel. On antud ülevaade erakondade seisukohtadest valimisliitude kohta. Järgnevalt uuritakse, kas Riigikogu valimisliitude poolt ja vastu argumentid leiavad kinnitust nende seas, kes on valimisliidu nimekirjas kandideerides saanud mandaadi KOV volikogusse. Uuritakse valimisliitudes KOV volikogusse kandideerimise põhjusi.

Arend Lijphart ütleb, et demokraatia kvaliteet peaks olema oluline kõigi demokraatiate jaoks (Lijphart 2009:275).

Valimisosalus on suurepärase demokraatia näitaja kahel põhjusel. Esiteks näitab see, mil määral kodanikud on tegelikult huvitatud sellest, et neid esindatakse. Teiseks korreleerub see näitaja tugevalt sotsiaal-majandusliku staatusega, olles seega poliitilise võrdsuse kaudne näitaja. Nimelt suur valimisosalus tähendab võrdsemat osalemist ja seega suuremat poliitilist võrdsust laiemalt, madal valimisosalus annab märku ebavõrdsusest osalusest ja seega ebavõrdsusest üldisemalt (Lijphart 1997 ref Lijphart 2009:267).

Selleks, et erakondade ja valimisliitude seisukohad oleks võrreldavad, on lisadesse 1 ja 2 koondatud erakondade seisukohad nii valimisliitude poolt kui vastu. Erakondade seisukohti kasutades on autor koostanud küsimustiku valimisliitude käest arvamuste kogumiseks (vt lisa 3).

Küsimustiku abil saadakse teada mitmendat korda vastaja kandideeris valimistel ja mitmendat korda on ta KOV volikogu liige. Selgitatakse välja, kas vastaja on KOV volikogusse saanud 2009. aastal valimisliidu mandaadiga. Küsimustikku on koondatud neliteist Riigikogu stenogrammidest välja toodud väidet, mille kohta

vastaja saab anda oma seisukoha. Vastaja peab vastavasse lahtsisse märkima, et kas ta on väitega täiesti nõus, pigem nõus, ei oska öelda või ei ole nõus.

Lisasse 4 on autor koondanud arvnäitajad Läänemaa KOV volikogudest. Välja on toodud volikogu liikmete arv, valimisliidust või erakonnast saadud mandaatide arv, küsitletavate ja vastanute arv. Läänemaal on kaheteistkümnes omavalitsuses 59 inimest, kes valimisliidu nimekirjas kandideerides on saanud mandaadi KOV volikogusse. Neile kõigile saadeti välja ka lisas 3 toodud küsimustik.

Järgnevalt kokkuvõtte läbiviidud küsitlusest. Küsimustikule vastastamiseks oli aega ligikaudu üks kuu. Vastajaid oli 37 – see on 62,7% küsimustiku saajatest. Tabelis 4 on toodud küsimustikule vastanud volikoguliikme valimistel ja volikoguliikmeks oleku kordade arv.

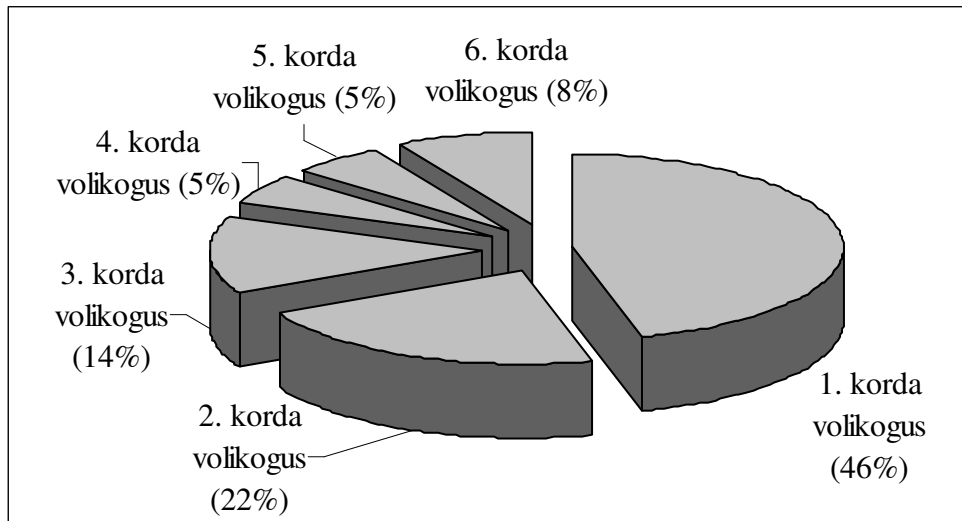
Tabel 4. Küsimustikule vastajad (autori arvutused)

Kordade arv	Valimistel kandideerinud	Volikogu liikmeks olek
1	12	17
2	12	8
3	4	5
4	2	2
5	3	2
6	4	3

Küsimustikule vastajatest 17 osaleb esimest korda volikogus, see teeb 46% vastanutest (vt joonis 5), neist 12 kandideerisid esimest korda. Vastajatest 22% osaleb KOV volikogu töös teist korda, 14% vastajatest kolmandat korda. Neljandat ja viiendat korda volikogu töös osalejate arv on kokku 10%. Kuuendat korda töötab volikogudes 8% vastajatest.

Seega saab väita, et 54% vastanutest on asjatundjad KOV volikogude valimiste küsimuses ja teavad ka kohaliku omavalitsuse elu sõlmküsimusi. Tegemist on oma ala ekspertidega.

Selleks, et näha kas esimest korda volikogu töös osalejate arvamused erinevad mitmendat korda sama töö tegijate arvamusega, on vastused koondatud eraldi lisadesse 5 ja 6.

Joonis 5. Küsimustikule vastanud volikogu liikmete volikogu töös osalemise kordade arv (Tabel 4; autori arvutused)

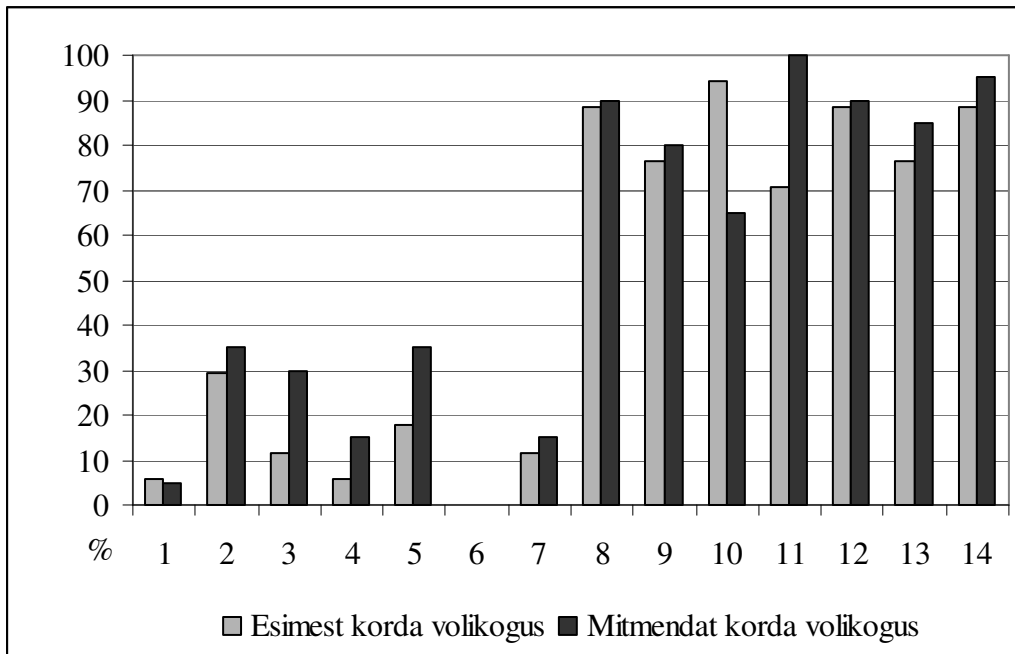
Esimest korda volikogu töös osalejate vastused küsimustiku väidetele on koondatud lisasse 5. Neid vastajaid oli 17. Mitmendat korda volikogu töös osalejate vastused küsimustiku väidetele on koondatud lisasse 6. Neid vastajaid oli 20.

Joonisel 6 on küsimustikus olnud väidetele antud vastuste „pigem nõus“ ja „täiesti nõus“ summa. Võrreldud on esmakordselt volikogu töös osalejate ja staažikate volikogu liikmete arvamusi protsentides.

Kõige suurem on vastamisel olnud erinevus üheteistkümnendale väitele, valimisliitude olemasolu väldib sunderakonnastumist, kus erinevus on pisut alla 30%. Selle väitega on rohkem nõus staažikad volikogu liikmed, kuid esmakordselt volikogus olijad selles ilmselt nii kindlad ei ole.

Otse vastupidi on olukord kümnenda väitega, valimisliidud lahendavad erakondadest paremini ja iseseisvamalt kohaliku elu küsimusi, kus „uued“ volikogu liikmed on selle väitega rohkem päri kui „vanad“ liikmed. Erinevus on ligi 20%.

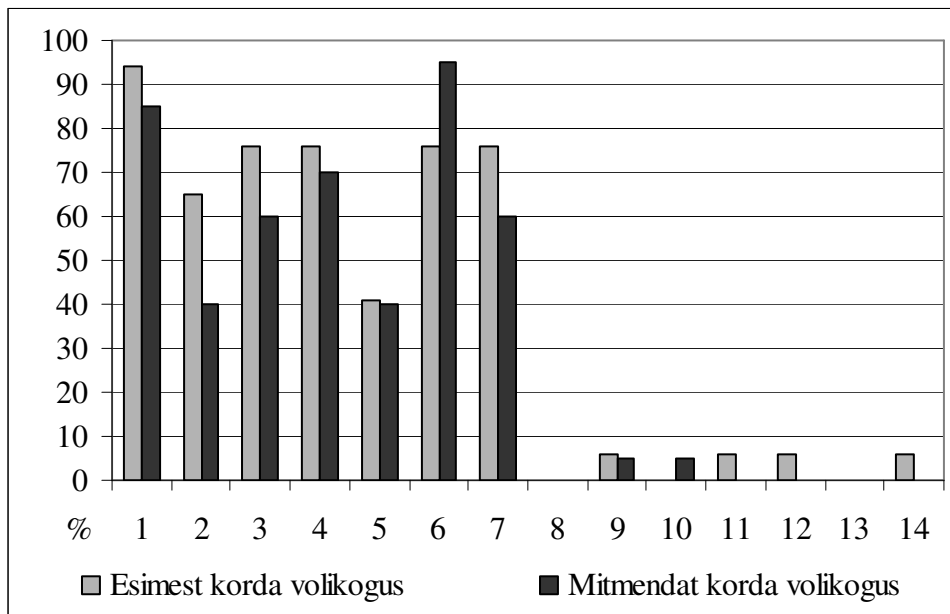
Kokkuvõttes saab jooniselt 5 järeldada siiski üksmeelset nõusolekut väidetele number 8, 9, 10, 11, 12, 13 ja 14 osas. Mõlemas grupis on neile väidetele andnud vastuste „pigem nõus“ ja „täiesti nõus“ üle 70% vastajatest.

Joonis 6. „Pigem/täiesti nõus“ seisukohad esitatud väidetele (Lisa 5, Lisa 6; autori arvutused)

Joonisel 7 on küsimustikus olnud väidetele antud vastused „ei ole nõus“. Võrreldud on samuti esmakordselt volikogu töös osalejate ja staažikate volikogu liikmete arvamusi. Üle 20% erinevust on näha teisele väitele, vastupidiselt erakondadele ei kannu valimisliidud poliitilist vastutust. Selle väitega ei ole nõus „uued“ liikmed (üle 60% vastanutest) ja „vanadest“ olijatest ei ole sellise väitega nõus 40% vastanutest.

Ligi 20% on vastamisel olnud erinevus kuuendale väitele, erakondade osa on valdades pidevalt suurenenud ja seepärast pole valimisliite vaja. Selle väitega ei ole nõus olnud 95% „vanadest“ olijatest ja üle 75% „uutest“ volikogu liikmetest. Kokkuvõtteks võime aga tõdeda, et kasutades vastust „ei ole nõus“ on kõik vastajad olnud üsna üksmeelsed.

Joonis 7. „Ei ole nõus“ seisukohad esitatud väidetele (Lisa 5, Lisa 6; autori arvutused)

Seega võime panna kõik küsitlustulemused kokku, sest olulisi erimeelsusi (üle 30%) „uute“ ja „vanade“ volikogu liikmete vahel ei ole. Riigikogus valimisliitude vastu toodud argumentidest (väited 1-7) oldi ainult viienda väite puhul, valimisliitudel puudub poliitiline vastutus, kindlalt selle väite vastu vaid 40% ulatuses. Ülejäänud valimisliitude vastu toodud väidetega ei olnud vastajad nõus 50-80% ulatuses. Valimisliitude poolt argumentidega (väited 8-14) oldi nõus ligi 80% ulatuses (vt lisa 7).

Lisas 8, valimisliitude arvamused Riigikogu liikmete väidete kohta, on lisast 7 võetud arvnäitajad ja esitatud protsentides. Liidetud on täiesti nõus ja pigem nõus vastused. Erimeelsusi oli rohkem valimisliitude vastu argumentidele, mis olid küsitluses numbrite 1-7 all. Üksmeel oli suurem valimisliitude poolt argumentidele, mis olid küsitluses numbrite 8-14 all.

Vaatame vastuseid väidetele 1-7, mis olid valimisliitude vastuargumentideks. Üksmeelsed oldi esimesele väitele (valimisliidud ei anna oma eesmärkidest valijale selget ülevaadet) vastamisel. Ligikaudu 90% vastajatest ei ole nõus selle väitega. Seega leitakse, et valimisliidud annavad oma eesmärkidest valijale selge ülevaate.

Arvamused lähevad lahku teise väite puhul, vastupidiselt erakondadele ei kanna valimisliidud poliitilist vastutust. Selle väite poolt oli üle 30% vastajatest. Umbes 15% vastajatest puudus oma seisukoht. Üle 50% vastajates leidis, et tegemist on vale väitega.

Kolmanda väitega, valimisliidud ei ole püsivad – lagunvad kohe peale valimisi, oli nõus vaid pisut üle 20% vastajatest, umbes 10% puudus oma seisukoht. Ligi 70% leidis, et tegemist on vale väitega

Neljanda väitega, valimisliitudel puuduvad professionaalsed valitsemisoskused, ei olnud nõus üle 70% vastajatest. Pisut üle 10% olid sellega nõus ja ligi 15% ei osanud asjast midagi arvata. Vastajad on veendunud, et valimisliitudel on olemas professionaalsed valitsemisoskused.

Ligikaudu 40% küsitletutest ei olnud nõus viienda väitega, valimisliitudel puudub poliitiline stabiilsus. Väitega oli nõus pisut üle 25%. Vastuseks, et ei oska öelda märkis umbes 30% küsitletutest.

Kuuendale väitele, erakondade osa on valdades pidevalt suurenenud ja seepärast pole valimisliite vaja, vastamisel valitses suur üksmeel. Üle 85% vastanutest leidis, et see väide ei vasta tõele. Nõus ei olnud selle väitega keegi ja vastuseks, et ei oska öelda märkis pisut üle 10% küsitletutest.

Seitsmenda väitega, valimisliitude puhul puudub kontroll kandidaatide ja raha kasutuse üle, ei olnud nõus ligi 70% vastanutest. Nõus oli pisut üle 10%, vastata ei osanus ligikaudu 20%.

Võrreldes Riigikogu väiteid ja valimisliitude seisukohti saame öelda, et suurem osa valimisliitude vastuargumentidest ei leia valimisliitude poolset kinnitust. Valimisliitude liikmed arvavad, et annavad valijatele oma eesmärkidest selge ülevaate. Nad usuvad, et valimisliidud on püsivad ja ei lagune kohe peale valimisi. Neil on professionaalsed valitsemisoskused. Valimisliidud on veendunud, et erakondade osa ei ole valdades suurenenud. Valimisliite on vaja. Valimisliitudes on kontroll kandidaatide ja raha kasutuse üle.

Ülekaalukat vastuseisu ei leidud väited, et vastupidiselt erakondadele ei kanna valimisliidud poliitilist vastutust (väide nr 2) ja et valimisliitudel puudub poliitiline stabiilsus (väide nr 5). Seega poliitilise stabiilsuse ja vastutuse küsimus pole valimisliitudel endalgi päris selge.

Vastajatest 80-90% olid nõus väidetega, mis toetasid valimisliite. Võib väita, et erakondade ja valimisliitude esindajad on üksmeelel, sellest et valimisliitudel on olemas kohaliku elu arenguks olulised tugevad küljed.

Vaadates lisa 8 toodud valimisliitudest mandaadi saanud volikogu liikmete arvamusi võime väita, et oleme saanud ülevaate selle kohta, miks nad kandideerisid KOV volikogusse. Valimisliitudes kandideerides väljendub suur motivatsioon inimestel omavahel organiseeruda kohalikul tasemel. KOV valimistel on valimisliitudes võimalik paremini kandideerida. Valimisliidud lahendavad erakondadest paremini ja iseseisvamalt kohaliku elu küsimusi. Valimisliitude olemasolu väldib sunderakonnastumist ja erakondliku monopoli kehtestamist. Valimisliite usaldatakse rohkem kui erakondi. Valimisliitude osalemine kohalikel valimistel aitab kaasa demokraatia arengule.

KOKKUVÕTE

Kohalik omavalitsus on oma olemuselt kohalike elanike oma valitsus – nende õigus ja võime ise oma kohalike küsimuste üle otsustada. Enne kohalike omavalitsuste valimisi vaieldakse selle üle kummad on paremad, kas erakonnad või valimisliidud. Vastakaid arvamusi on palju. Valimisliitude pooldajad leiavad, et valimised ei ole vaid erakondade monopol ja valimisliitunud on erakondade konkurendid.

Käesoleva töö eesmärgiks oli analüüsida valimisliitudes kandideerimise põhjust Läänemaal 2009. aastal.

Selleks, et töö eesmärki saavutada oli püstitatud kaks uurimisülesannet. Esiteks anda ülevaade valimisliitude moodustamisest aastatel 1993-2009 Eestis. Viidi läbi dokumendi analüüs kohaliku omavalitsuse volikogude valimise seaduse muutumise kohta ajas, sellega seotud kohtulahendid ning Riigikogus välja toodud valimisliitude poolt ja vastu argumendid.

Töö käigus selgus, et kuusteist aastat on toimunud pikad ja rasked vaidlused nii Riigikogus kui ka Riigikohtus valimisliitude valimistele lubamise ja keelamise üle. Õiguskantsler on selles küsimuses korduvalt pöördunud Riigikohtusse, sest Riigikogu tema kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse muudatuse ettepanekutega ei arvestanud.

Riigikogu stenogrammid annavad värvikalt edasi nii valimisliitude pooldajate, kui ka vastaste arvamusi. Selgelt koorub välja, et tegemist on poliitilise otsusega ja riigikogulased annavad endale aru, et nad peavad otsuseid tehes arvestama kogu ühiskonnaga. Stenogrammid on heaks näiteks õigusloome protsessist ja demokraatiast Riigikogus. Selgub, et noores Eesti Vabariigis areneb demokraatia ja seeläbi võidavad nii valijad kui ka kohalikud omavalitsused tervikuna.

Teiseks uurimisülesandeks oli analüüsida valimisliitudes kandideerimist kohalike omavalitsuste volikogudesse Läänemaa näitel. Vaadeldes Läänemaal toimunud

valimisi, saame tervele Eestile suhteliselt sarnase ülevaate. Käsitleti valimisliite Läänemaa valdades ja analüüsiti valimisliitudes kandideerimise põhjusi aastal 2009.

Analüüsiks kasutati Läänemaa valdades 2009. aastal volikogusse valitud volikogu liikmetega läbi viidud küsitluse tulemusi. Vastajad olid oma ala eksperdid. Küsitlus viidi läbi valimisliidu mandaadiga 2009. aasta valimistel kohaliku omavalitsuse volikogusse saanud volikogu liikmetega. Toodi välja valimisliitude plussid ja miinused. Selgus, et erakondade ja valimisliitude esindajad on üksmeelel, selles et valimisliitudel on olemas kohaliku elu arenguks olulised tugevad küljed.

Valimisliitude nõrgaks küljeks võrreldes erakondadega on poliitilise vastutuse vähesus ja poliitilise stabiilsuse puudumine.

Valimisliitudes kandideerides väljendub inimestel suur motivatsioon organiseeruda kohalikul tasemel. Valimisliite usaldatakse rohkem kui erakondi, nad lahendavad erakondadest paremini ja iseseisvamalt kohaliku elu küsimusi. Valimisliitude olemasolu väldib sunderakonnastumist ja erakondliku monopoli kehtestamist. Valimisliitude osalemine kohalikel valimistel aitab kaasa demokraatia arengule.

Kinnitust leidis hüpotees, et kohaliku omavalitsuse demokraatia seisukohast on oluline valimisliitude olemasolu ja nende nimekirjades kandideerimine kohaliku omavalitsuse volikogusse. See tagab, et ebaproportsionaalselt ei piirataks vabade valimiste ning üldise ja ühetaolise valimisõiguse teostamist. Aktiivsed inimesed, kes ei soovi üleriigilise erakonnaga liituda, saavad kasutada põhiseaduslikku õigust kohaliku elu küsimuste otsustamisel kaasa rääkida.

Peale lõputöö kaitsmist tutvustatakse analüüsi tulemusi Läänemaa valdades. Tulemuseks peaks olema parem üksteisemõistmine ja eeldus edukaks koostööks.

Käesolevast tööst selgus, et viimastel kohalikel valimistel kandideeris valimisliitudega võrreldes rohkem erakondade nimekirju, ei uuritud aga valimistulemusi. Uurida tuleks ka, et kas suur kandideerivate erakondade arv annab neile valimisliitudest rohkem mandaate volikogusse.

Uurida võiks ka seda kui paljud erakondlased kasutavad võimalust kandideerida valimisliidu nimekirjas, et saada mandaat kohaliku omavalitsuse volikoguse. Samuti

tuleks uurida kui paljud erakonda mitte kuuluvad isikud kasutavad kandideerimiseks erakonna nimekirju.

Täiendavalt vajaks uurimist, et kui seadus lubaks, kas siis valimisliitudes olijad oleks valmis moodustama kohalikke erakondi, millel võiks liikmeid olla vähem kui 1000. Samuti võiks uurida, kas erakonnad oleks valmis võimalikke kohalikke erakondi tunnustama võrdsete partneritena.

TABELITE JA JOONISTE LOETELU

Tabel 1. Kohalike omavalitsuste volikogude valimistel osalenud nimekirjade arv Eestis (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)	8
Tabel 2. Kohalike omavalitsuste volikogused valimistel osalenud nimekirjad Läänemaal (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)	17
Tabel 3. KOV valimistel 2009. aastal kandideerinud nimekirjade arv Läänemaa omavalitsustes (Üldistav...20.10.2009; Rahvaarv...09.01.2009; autori arvutused)... 20	
Tabel 4. Küsimustikule vastajad (autori arvutused).....	23
Joonis 1. Kandideerivad erakonnad ja valimisliidud KOV volikogude valimisel Eestis (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused).....	9
Joonis 2. Kandideerivad erakonnad ja valimisliidud KOV volikogude valimisel Läänemaal (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)	18
Joonis 3. Kandideerivad valimisliidud ja erakonnad (Üldistav...20.10.2009; autori arvutused)	19
Joonis 4. Valijad ja kandideerivad nimekirjad 2009 valimistel Läänemaal (Tabel 3; autori arvutused).....	21
Joonis 5. Küsimustikule vastanud volikogu liikmete volikogu töös osalemise kordade arv (Tabel 4; autori arvutused)	24
Joonis 6. „Pigem/täiesti nõus“ seisukohad esitatud väidetele (Lisa 5, Lisa 6; autori arvutused).....	25
Joonis 7. „Ei ole nõus“ seisukohad esitatud väidetele (Lisa 5, Lisa 6; autori arvutused)	26

SUMMARY

Final Thesis consists 36 pages, which are followed by appendixes on 8 pages. Final Thesis is written in Estonian. There has been used 23 references in Estonian language, 3 of them have been translated from English and 1 from German language.

Objective was to analyze reasons to candidate in electoral alliance in Lääne county local elections in 2009.

Final Thesis consists in 2 chapters.

First chapter contains theoretical background of electoral alliances and possibilities to create these in Estonia in 1993-2009. There has been conducted an document analysis about changes performed in Local Government Council Election Act over the time, court judgments, pros and cons about electoral alliances expressed in Riigikogu.

Second chapter is about electoral alliances in Lääne county councils. Author has performed questioning among members of Lääne county local government councils. In questionnaire there have been used positions about electoral alliances presented by Riigikogu. Analyzed results of the questionnaire give an overview of viewpoint of electoral alliances in local governments.

Hypothesis got confirmed – from the viewpoint of local government's democracy, it is important to have electoral alliances and to have possibility to be elected via its lists into local government councils. It guarantees that the exercise of free elections and general and uniform suffrage would not be disproportionately restricted.

Presenting results of current Final Thesis in local government councils will create better position for comity/mutual understanding and collaboration between parties and electoral alliances.

VIIDATUD ALLIKA KIRJE JA KIRJETE LOETELU

Erakonnaseadus 11.05.1994., jõustunud 16.06.1994. RTI 1994, 40, 654 ... RT I 2009,62,405

Hänni,L. 2003.Valimisliit ja valimisõigus. Juridica 2003 eriväljaanne 54-55

Institutsioonide usaldusväärsus septembris 2009. Turu-uuringute AS kodulehelt www.turu-uuringute.ee/index.php?mact=News,cntnt01,detail,0&cntnt01articleid=28&cntnt01dateformat=%25e%2F%25m%2F%25Y&cntnt01lang=et_EE&cntnt01returnid=51 välja otsitud 01.09.2009

Kohaliku omavalitsuse valimise seadus erinevad redaktsioonid 19.05.1993-27.03.2002. RTI 29, 505 kuni RT I 2002, 57, 355 ... RT I 2009, 27, 165

Kohtuotsus. Riigikohtu kodulehelt www.riigikohus.ee/?id=11&tekst=RK/3-4-1-7-02 välja otsitud 10.10.2009

*Lewis,W.A. 1965. Politics in West africa. London. George Allen and Unwin

*Lijphart,A.1997.Unequal Participation: Democracy's Unresolved Dilemma. American Political Science Rewiew 91, no 1 (march)

Lijphart,A. 2009. Demokraatia mustrid. [Patterns of Democracy: Government Forms and Prefonance in Thirty-Six Countries]. Tõlge eesti keelde: Hille Saluäär, Eesti Rahvusraamatukogu, Tallinn (Originaal on publitseeritud Yale University. 1999)

Lõhmus,U. 2003.Valimisliit ja valimisõigus. Juridica 2003 eriväljaanne 27-31

Lühendite loetelu seaduse pealkirja järgi. 2009. Justiitsministeeriumi kodulehelt www.just.ee/10700 välja otsitud 26.12.2009

Olle, V. 2004. Munitsipaalõigus. Loengukonspekt. Tallinn Kirjastus Juura

Rahvaarv (arvestatud rännet). 01.01.2009. Statistikaameti kodulehelt pub.stat.ee/px-web.2001/temp/RV028220101944333.xls välja otsitud 09.01.2010

Riigikogu stenogramm. 23.01.2002. Riigikogu kodulehelt web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2002/01/m02012302.html välja otsitud 02.01.2010

Riigikogu stenogramm. 30.07.2002. Riigikogu kodulehelt web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2002/07/m02073000.html välja otsitud 02.01.2010

Riigikogu stenogramm. 30.09.2004. Riigikogu kodulehelt web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2004/09/t04093003-02.html#P30_1368 välja otsitud 02.01.2010

Riigikogu stenogramm. 25.11.2004. Riigikogu kodulehelt web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2004/11/t04112509-07.html#P121_21404 välja otsitud 02.01.2010

Riigikohus. Õiguskantsleri taotlus tunnistada osaliselt kehtetuks Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse § 31 lg 1, § 32 lg 1 ja § 33 lg 2 p 1, põhiseaduslikkuse järelvalve asi nr 3-4-1-7-02, Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelvalve kolleegium, kohtuotsus, 15.07.2002

Riigikohtu taotlus kontrollida Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse §70¹ ja Erakonnaseaduse §1 lg1, §5 lg1 lause 1 ja §6 lg2 põhiseaduslikkust, põhiseaduslikkuse järelvalve asi nr 3-4-1-1-05, Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelvalve kolleegium, kohtuotsus, 19.04.2005

Schröber, P. 2003 Kohalik omavalitsus Tänapäevase kohaliku omavalitsuse idee [Kommunale Selbstverwaltung: die Idee der modernen Germainde]. Tõlge eesti keelde: Kristiina Tõnisson. AS Pakett trükikoda, Tallinn (Originaal on publitseeritud Stuttgart, Berlin, Köln: Verlag W.Kohlhammer 1991)

Streit,T 2003. Kohalikud valimisliidud ja nende koht Saksa õigussüsteemis. Tõlge eesti keelde: K. Jaanimägi artikkel põhineb autori ettekandel teaduskonverentsil „Erakond ja/või valimisliit, Tallinn, 15-16.mai 2003. Juridica 2003 eriväljaanne 32-39

Valimistulemus valdades ja linnades. 2009. Vabariigi Valimiskomisjoni kodulehelt
www.vvk.ee/varasemad/kov09/detailed.html välja otsitud 27.12.2009

Üldistav statistika Eesti valimistest. Vabariigi Valimiskomisjoni kodulehelt
vkv.vvk.ee/index.php?id=10743 välja otsitud 20.10.2009

*Weale, A. 1999. Democracy. Macmillan. London

LISA 1. VALIMISLIITUDE VASTU ARGUMENDID

Nr	Vastuargument
1	Valimisliidud ei anna valijale selget ülevaadet, mida lubati ja mida pärast tehti.
2	Valimisliidud ei kanna poliitilist vastutust .
3	Valimisliidud ei ole püsivad. Neist säilis alla kolmandiku.
4	Maailmavaatelised tõekspidamised peaksid olema üheselt mõistetavad nii riigi kui kohaliku omavalitsuse tasemel - see on seadusandja soov, tahe ja arvamus
5	Valimisliitudel puuduvad professionaalsed valitsemisoskused.
6	Valimisliitudel puudub poliitiline stabiilsus.
7	Erakondade osa on pidevalt suurenenud kohalikes omavalitsustes ja seepärast pole valimisliite pole vaja.
8	Valimisliidud on kontrollimatud. Valimisliitudes saab kergelt kandideerida, puudub kontroll kandidaatide üle nagu see on erakonnas.
9	Pigem peaks lubama kohalikud erakonnad.

LISA 2. VALIMISLIITUDE POOLT ARGUMENDID

Nr	Poolt argument
1	Suur motivatsioon inimestel organiseeruda omavahel kohalikul tasemel.
2	Valimistel on võimalik paremini kandideerida.
3	Lahendatakse iseseisvalt paremini kohaliku elu küsimusi.
4	Sunderakonnasutumise vältimine.
5	Erakondliku monopoli kehtestamise vältimine.
6	Valimisliite usaldatakse.
7	Areneb demokraatia.

LISA 3. KÜSIMUSTIK

1. Mitmendat korda kandideerite valimistel?
2. Mitmendat korda olete volikogu liige?
3. Kas kandideerisite 2009.aastal valimisliidu nimekirjas? jah ei
4. Palun hinnake väiteid (märkige ristiga)

Nr	Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Ei ole nõus
1	Vastupidiselt erakondadele ei anna valimisliidud oma eesmärkidest valijale selget ülevaadet				
2	Vastupidiselt erakondadele ei kanna valimisliidud poliitilist vastutust				
3	Valimisliidud ei ole püsivad (lagunevad kohe peale valimisi)				
4	Valimisliitudel puuduvad professionaalsed valitsemisoskused				
5	Valimisliitudel puudub poliitiline stabiilsus				
6	Erakondade osa on valdades pidevalt suurenenud ja seepärast pole valimisliite vaja				
7	Valimisliitude puhul puudub kontroll kandidaatide ülesseadmise ja raha kasutuse üle				
8	Valimisliitudes kandideerides väljendub suur motivatsioon omavahel inimestel organiseeruda kohalikul tasemel				
9	KOV valimistel on valimisliitudes võimalik paremini kandideerida				
10	Valimisliidud lahendavad erakondadest paremini ja iseseisvamalt kohaliku elu küsimusi				
11	Valimisliitude olemolu väldib sunderakonnastumist				
12	Valimisliitude olemolu väldib erakondliku monopoli kehtestamist				
13	Valimisliite usaldatakse rohkem kui erakondi				
14	Valimisliitude osalemine kohalikel valimistel aitab kaasa demokraatia arengule				

TÄNAN!

LISA 4. KÜSITLUSES OSALEJAD

KOV nimetus	Volikogu liikmete arv	Volikogu liikmed		Küsitleta- vate arv	Vastanute arv
		valimisliit/erakond	mandaate		
Haapsalu	21	Reformierakond	8	-	
		IRL	7	-	
		Keskerakond	5	-	
		SDE	1	-	
Hanila	11	VL Koduvald	8	8	6
		VL Loodetuul	2	2	1
		VL Südameasi	1	1	1
		Reformierakond	-	-	
Kullamaa	11	VL Kodukant Kullamaa	7	7	4
		Reformierakond	4	-	
Lihula	13	Reformierakond	5	-	
		VL Lihula	3	3	3
		IRL	2	-	
		SDE	2	-	
		Keskerakond	1	-	
Martna	9	VL Koostöö	7	7	6
		Reformierakond	2	-	
Noarootsi	9	VL Parem Noarootsi	5	5	1
		Keskerakond	4	-	
Nõva	9	Reformierakond	5	-	
		Keskerakond	3	-	
		IRL	1	-	
Oru	9	VL Tasakaal	5	5	5
		IRL	4	-	
Ridala	15	IRL	8	-	
		Reformierakond	5	-	
		Keskerakond	2	-	
Risti	9	VL Areng	6	6	2
		Eestimaa Rahvaliid	2	-	
		Reformierakond	1	-	
Taebla	13	VL Tasakaal	6	6	5
		VL Laikmaa	3	3	-
		Reformierakond	3	-	
		Keskerakond	1	-	
Vormsi	9	VL Ka Talvel Vormsil	6	6	3
		IRL	2	-	
		Keskerakond	1	-	
Kokku				59	37

LISA 5. ESIMEST KORDA VOLIKOGU TÖÖS OSALEJATE VASTUSED KÜSIMUSTIKU VÄIDETELE (VASTAJAID 17)

Nr	Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Ei ole nõus
1	Vastupidiselt erakondadele ei anna valimisliidud oma eesmärkidest valijale selget ülevaadet	0	1	0	16
2	Vastupidiselt erakondadele ei kanna valimisliidud poliitilist vastutust	1	4	1	11
3	Valimisliidud ei ole püsivad (lagunevad kohe peale valimisi)	0	2	2	13
4	Valimisliitudel puuduvad professionaalsed valitsemisoskused	0	1	3	13
5	Valimisliitudel puudub poliitiline stabiilsus	1	2	7	7
6	Erakondade osa on valdades pidevalt suurenenud ja seepärast pole valimisliite vaja	0	0	7	13
7	Valimisliitude puhul puudub kontroll kandidaatide ülesseadmise ja raha kasutuse üle	1	1	2	13
8	Valimisliitudes kandideerides väljendub suur motivatsioon omavahel inimestel organiseeruda kohalikul tasemel	10	5	2	0
9	KOV valimistel on valimisliitudes võimalik paremini kandideerida	6	7	3	1
10	Valimisliidud lahendavad erakondadest paremini ja iseseisvamalt kohaliku elu küsimusi	8	8	1	0
11	Valimisliitude olemolu väldib sunderakonnastumist	9	3	4	1
12	Valimisliitude olemolu väldib erakondliku monopoli kehtestamist	11	4	1	1
13	Valimisliite usaldatakse rohkem kui erakondi	8	5	4	0
14	Valimisliitude osalemine kohalikel valimistel aitab kaasa demokraatia arengule	10	5	1	1

LISA 6. MITMENDAT KORDA VOLIKOGU TÖÖS
 OSALEJATE VASTUSED KÜSIMUSTIKU VÄIDETELE
 (VASTAJAID 20)

Nr	Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Ei ole nõus
1	Vastupidiselt erakondadele ei anna valimisliidud oma eesmärkidest valijale selget ülevaadet	0	1	2	17
2	Vastupidiselt erakondadele ei kanna valimisliidud poliitilist vastutust	2	5	5	8
3	Valimisliidud ei ole püsivad (lagunevad kohe peale valimisi)	1	5	2	12
4	Valimisliitudel puuduvad professionaalsed valitsemisoskused	0	3	3	14
5	Valimisliitudel puudub poliitiline stabiilsus	1	6	5	8
6	Erakondade osa on valdades pidevalt suurenenud ja seepärast pole valimisliite vaja	0	0	1	19
7	Valimisliitude puhul puudub kontroll kandidaatide ülesseadmise ja raha kasutuse üle	1	2	5	12
8	Valimisliitudes kandideerides väljendub suur motivatsioon omavahel inimestel organiseeruda kohalikul tasemel	16	2	2	0
9	KOV valimistel on valimisliitudes võimalik paremini kandideerida	10	6	3	1
10	Valimisliidud lahendavad erakondadest paremini ja iseseisvamalt kohaliku elu küsimusi	12	3	4	1
11	Valimisliitude olemolu väldib sunderakonnastumist	17	3	0	0
12	Valimisliitude olemolu väldib erakondliku monopoli kehtestamist	15	3	2	0
13	Valimisliite usaldatakse rohkem kui erakondi	10	7	3	0
14	Valimisliitude osalemine kohalikel valimistel aitab kaasa demokraatia arengule	14	5	1	0

LISA 7. KÕIGI OSALEJATE VASTUSED KÜSIMUSTIKU VÄIDETELE (VASTAJAID 37)

Nr	Väide	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Ei ole nõus
1	Vastupidiselt erakondadele ei anna valimisliidud oma eesmärkidest valijale selget ülevaadet	0	2	2	33
2	Vastupidiselt erakondadele ei kanna valimisliidud poliitilist vastutust	3	9	6	19
3	Valimisliidud ei ole püsivad (lagunevad kohe peale valimisi)	1	7	4	25
4	Valimisliitudel puuduvad professionaalsed valitsemisoskused	0	4	6	27
5	Valimisliitudel puudub poliitiline stabiilsus	2	8	12	15
6	Erakondade osa on valdades pidevalt suurenenud ja seepärast pole valimisliite vaja	0	0	5	32
7	Valimisliitude puhul puudub kontroll kandidaatide ülesseadmise ja raha kasutuse üle	2	3	7	25
8	Valimisliitudes kandideerides väljendub suur motivatsioon omavahel inimestel organiseeruda kohalikul tasemel	26	7	4	0
9	KOV valimistel on valimisliitudes võimalik paremini kandideerida	16	13	6	2
10	Valimisliidud lahendavad erakondadest paremini ja iseseisvamalt kohaliku elu küsimusi	20	11	5	1
11	Valimisliitude olemolu väldib sunderakonnastumist	26	6	4	1
12	Valimisliitude olemolu väldib erakondliku monopoli kehtestamist	26	7	3	1
13	Valimisliite usaldatakse rohkem kui erakondi	18	12	7	0
14	Valimisliitude osalemine kohalikel valimistel aitab kaasa demokraatia arengule	24	10	2	1

LISA 8. VALIMISLIITUDE ARVAMUSED RIIGIKOGU LIIKMETE VÄIDETE KOHTA

